

УДК 371.134:379.85

Л.А. ВАРГА,
*аспірант кафедри педагогіки та психології Дніпропетровського університету
імені Альфреда Нобеля*

ПРОПОЗИЦІЇ ВИШІВ УКРАЇНИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглядається вітчизняний ринок освітніх послуг щодо підготовки фахівців для туристичної галузі. Наведено результати моніторингу навчальних закладів України, які проводять підготовку фахівців за спеціальностями для туристичної галузі. Увага акцентується на аналізі напрямів підготовки, спеціальностей та окремих спеціалізацій, навчальних програм і дисциплін, які пропонуються українськими вишами майбутнім фахівцям у сфері туризму. Узагальнено посади та підприємства, на яких мають можливість працевлаштовуватися випускники різних освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Ключові слова: туристична галузь, підготовка фахівців, спеціальності, навчальні програми, дисципліни.

Актуальність. У зв'язку зі стрімким розвитком туризму як стратегічно важливої складової вітчизняної економіки та інтеграцією України до Європейської та світової спільноти, гострої актуальності набуває питання забезпечення установ туристичної галузі висококваліфікованими кадрами, здатними виконувати професійні завдання як на місцевому, так і на міжнародному рівнях. Необхідністю проаналізувати сучасний стан підготовки фахівців туристичної галузі в Україні з метою покращання якості освіти, зумовлений вибір теми даного дослідження.

Різним аспектам професійної підготовки фахівців різних галузей присвячено праці багатьох науковців (В. Беспалько, М. Буланова-Топоркова, Н. Євдокимова, І. Зязюн, С. Клепко, Л. Клінберг, О. Локшина, Н. Ничкало, С. Смирнов та ін.), вважаємо за необхідне наголосити також на працях, які акцентують увагу на концептуальних підходах та міжнародних стандартах, що стосуються підготовки фахівців [4–6].

Дослідження підготовки фахівців туристичної галузі зафіксовано в працях В. Андрущенка, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Федорченка, С. Сисоевої, В. Баранової, І. Ієвлевої, Л. Кнодель, Н. Хмілярчук, Л. Титової, О. Сеселкиного, Н. Наумової, В. Кожеваткіного, зокрема вони висвітлювали окремі аспекти підготовки кадрів для туристичної галузі. Проте для оцінки підготовки фахівців в Україні пропонується зробити комплексний аналіз освіти у галузі туризму.

Метою статті є аналіз результатів моніторингу навчальних закладів України, які проводять підготовку фахівців для туристичної галузі, узагальнення напрямів підготовки, спеціальностей та окремих спеціалізацій, навчальних програм і дисциплін, які пропонуються українськими вишами майбутнім фахівцям у сфері туризму.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги той факт, що за останні 50 років прибуток від туризму виріс у 300 разів, а за експертною оцінкою Всесвітньої туристичної організації до 2020 р. прогнозується підвищення прибутку від туризму більше ніж на 2 млрд дол. [1], туристична галузь для України має велику значущість, а підготовка фахівців та якість освіти потребують пильної уваги.

За часів Радянського Союзу в Україні не відбувалася підготовка фахівців для туристичної галузі. Кадри для «Інтуриста», профспілкового та молодіжного туризму мобілізувалися з колишніх гідів-перекладачів, комсомольських або партійних працівників [2].

За Г. Черній, станом на момент отримання Україною незалежності, туристична галузь не вважалася частиною економіки держави, і підготовка фахівців відбувалася лише у 4 установах, які розміщувалися в Києві та Сімферополі [3].

На етапі збору інформації було виявлено 44 ВНЗ, що пропонують абітурієнтам навчання у галузі туризму [7]. За географічним розташуванням навчальних закладів центрами туристичної освіти є Київ, Львів, Дніпропетровськ, Донецьк і Харків.

Опрацювавши інформаційні портали вищезазначених вишів [8] та постанову Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року №256 «Про перелік галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [9], було визначено, що підготовка спеціалістів здійснюється за галуззю знань «Сфера обслуговування» та включає в себе два напрями: «Готельно-ресторанна справа» та «Туризм». Станом на 2016 р., в узгодженні з Указом Президента України від 25.06.2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» [10], зокрема стосовно демократизації освіти та надання ВНЗ автономії у вирішенні основних питань їх діяльності, виші мають можливість самостійно обирати професійне спрямування – спеціальність та варіативну компоненту – спеціалізацію. Серед запропонованих спеціалізацій визначають такі: менеджер туристичної індустрії, фахівець з міжнародного туризму, менеджер готельно-ресторанної та курортної справи, туризмознавець, фахівець з туристичного обслуговування, фахівець з інформаційно-аналітичного та організаційно-управлінського забезпечення туристичної діяльності, організатор туристичної діяльності, екскурсійна та анімаційна діяльність, туристсько-краєзнавча робота, ресторанне обслуговування та технології харчування.

Для вступу до ВНЗ на одну з туристичних спеціальностей абітурієнт повинен подати сертифікати Українського центру оцінювання якості освіти з таких предметів: українська мова та література, іноземна мова та географія/математика/ історія України (на вибір).

Підготовка спеціалістів за напрямом «Туризм» передбачає такі фахові дисципліни: історія туризму, туристичне країнознавство, технології туристської діяльності, економіка та ціноутворення у галузі туризму, туристичні ресурси України, основні індустрії гостинності, економіка міжнародного туризму, маркетинг туризму, менеджмент туризму, технологія турагентської та туроператорської діяльності, організація діяльності туристичної індустрії, правове регулювання туристичної діяльності, бухгалтерський облік туристичної діяльності, діловодство в туристичній діяльності, корпоративна культура та управління в туристичному бізнесі, анімаційні технології в туристичній сфері, інформаційні технології в туризмі, організація екскурсійних послуг.

До програми підготовки фахівців за спеціальністю «Готельно-ресторанна справа» входять такі фахові дисципліни: барна справа, безпека життєдіяльності, безпека товарів та довілля, географія туризму, гігієна та санітарія в ресторанному господарстві, готельна справа, екологія, економіка готелів та ресторанів, екогастрономія, етнічна кулінарія, інноваційні технології в туризмі, картографія, стратегічний менеджмент в управлінні готельно-ресторанними закладами, організація екскурсійної та анімаційної діяльності.

Окрім фахових спеціальностей, підготовка фахівців туристичної галузі передбачає ряд психологічних дисциплін, а саме психологія міжособистісного спілкування, конфліктологія, етика та психологія ділових відносин, психологія управління; цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, таких як історія України, українська мова, філософія, соціологія, правознавство, політологія, релігієзнавство, макроекономіка, мікроекономіка, економічна теорія, а також поглиблене вивчення однієї чи двох іноземних мов, серед яких англійська, іспанська, німецька, французька та ін.

Оскільки професійна компетентність фахівця у галузі туризму передбачає не тільки фундаментальні теоретичні знання, а й практичні вміння та навички, окрім вивчення ряду дисциплін, передбачених навчальною програмою, студенти проходять професійну практику, починаючи з першого курсу. На першому році навчання функціонує ознайомча практика, в процесі якої студенти відвідують та оглядають туристичні та готельно-ресторанні заклади, на другому – краєзнавча, під час якої студенти вивчають організацію туризму в основних туристичних регіонах України, а з третього курсу студенти проходять професійну практику безпосередньо у туристичних закладах.

Майбутні фахівці в галузі туризму поглиблено вивчають потенційні можливості сучасних комп'ютерних технологій, зокрема спеціалізованого програмного продукту для туристичних фірм «VoyageOfficePro», «Тур», «Туристичний офіс», «Jack», «KEI-Hote», «Centium», «Dip-Pansion», систем бронювання «Amadeus», «Appolo», «Galileo», «Sabre», «Worldspan», презентаційного і демонстраційного комплексу «PowerPoint», а також вчать використовувати Інтернет-технології для роботи із сучасними глобальними комп'ютерними мережами відомих туристичних всесвітніх корпорацій.

Відповідно до постанови Міністерства науки та освіти, молоді та спорту України № 1/9-456 від 9 червня 2011 р. «Про впровадження програмного комплексу «Оверія-Туризм» [11] навчання студентів проводиться на базі спеціально розробленого програмного комплексу. Застосування сучасних ІТ-технологій у вигляді комплексу «Оверія-Туризм» не тільки допомагає студентам у виконанні практичних, лабораторних, курсових та дипломних робіт, а також дає перевагу при подальшому працевлаштуванні, адже після закінчення ВНЗ фахівці мають не тільки широкий спектр навичок та умінь в роботі з вищезазначеним програмним комплексом, а й отримують відповідний сертифікат.

У процесі навчання майбутні фахівці набувають таких навичок: *робота з клієнтами* (презентація та індивідуальний вибір турів, калькуляція, бронювання пакета готельних, транспортних, екскурсійних, розважальних та інших послуг, підписання угод, ведення клієнтської бази), *робота з партнерами* (закупівля всіх видів послуг, укладання контрактів з постачальниками, розробка та продаж агентам різноманітних пакетів послуг), *ведення баз даних та технологічної документації* (анкети, угоди, контракти, заявки, реквізити, технологічні карти, путівки, ваучери, листи бронювання, бланки заяв, картосхеми, страховки), *оформлення звітів* (загальні, поточні, фінансові, прибуткові).

Фахівці туристичної галузі мають можливість працевлаштовуватися у різноманітних закладах як державної, так і приватної власності. Перелік посад, що мають можливість обіймати випускники різних кваліфікаційних рівнів відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Перелік установ та посад, на які можуть працевлаштовуватися випускники ВНЗ за спеціальностями у галузі туризму

Ступінь	Туристична агенція	Екскурсійне бюро	Тур операторські компанії	Готельно-ресторанні заклади
Бакалавр	Агент із бронювання Агент з продажу Агент з виїзного туризму Агент з в'їзного і внутрішнього туризму Асистент з формування тургруп Референт Секретар Касир Стажист Кур'єр	Агент з приймання замовлень Секретар Стажист Касир Кур'єр	Оператор з бронювання Оператор з продажів Оператор з виїзного туризму Оператор з в'їзного і внутрішнього туризму Супроводжуючий Референт Секретар Касир Стажист Кур'єр	Адміністратор готелю/ресторану Адміністратор залу Референт Секретар Касир Стажист Кур'єр
Спеціаліст	Агент із бронювання Агент з продажу Агент з виїзного туризму Агент з в'їзного і внутрішнього туризму Асистент з формування тургруп Референт Секретар Касир Стажист Кур'єр	Перекладач Гід-перекладач Екскурсовод Організатор екскурсій Агент по реклами і продажів Агент по роботі з клієнтами Адміністратор Бухгалтер	Менеджер з напряму Менеджер з бронювання і продажів Менеджер по роботі з клієнтами Менеджер зі зв'язків із громадськістю Менеджер з візового забезпечення Менеджер з кадрів Юрист Бухгалтер	Головний адміністратор готельно-ресторанного господарства Метрдотель

Закінчення табл. 1

Ступінь	Туристична агенція	Екскурсійне бюро	Тур операторські компанії	Готельно-ресторанні заклади
Магістр	Директор відділу турагентства: – з маркетингу та продажів – з туристичних продуктів – зі зв'язків із громадськістю – по роботі з клієнтами – з кадрового забезпечення – з інформаційних технологій – з фінансів	Директор / начальник відділу екскурсійного бюро: – з маркетингу та реклами – з продажів – по роботі з клієнтами – з організаційних питань	Директор / начальник відділу туроператора: – з маркетингу; – з бронювання і продажів; – з турпродуктів; – зі зв'язків із громадськістю; – по роботі з клієнтами; – з кадрів; – з інформаційних технологій; – з фінансів	Завідуючий/ керуючий готельно-ресторанним закладом Начальник відділу матеріально-технічного постачання Начальник складу Комерційний директор Завідувач проектного відділу

Висновки. Таким чином, проаналізувавши підготовку фахівців у галузі туризму в Україні, можна зробити висновки, що за роки незалежності в країні сформувалася цілісна система підготовки кадрів для туристичної галузі, кількість навчальних закладів зросла більше ніж у десять разів. Навчальні заклади готують спеціалістів сфери обслуговування за двома напрямками – «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа», пропонує різноманітні спеціалізації, такі як «Міжнародний туризм», «Менеджмент туристичної індустрії», «Готельно-ресторанна справа», «Курортна справа», «Анімаційна діяльність», «Інформаційне та організаційно-управлінське забезпечення туристичної галузі», «Технології харчування та ресторанного бізнесу», «Туристське краєзнавство», «Екскурсійна діяльність» та ін. Державні та приватні виші готують фахівців ступенів бакалавр, спеціаліст та магістр за денною та заочною формами навчання. Освітня програма майбутніх фахівців передбачає ряд фахових, соціально-економічних, психологічних дисциплін, поглиблене вивчення іноземних мов та навички роботи в сучасних програмних комплексах «VoyageOfficePro», «Тур», «Туристичний офіс», «Jack», «KEI-Hote», «Centium», «Dip-Pansion», систем бронювання «Amadeus», «Appolo», «Galileo», «Sabre» та «Оверія-Туризм», а також оглядову, краєзнавчу та виробничу практику в туристичних та готельно-ресторанних закладах протягом усього терміну навчання. Компетентний фахівець туристичної сфери набуває навичок виконання професійних типових та нетипових завдань на високому рівні та має можливість обіймати широкий спектр посад у професійних закладах різних форм власності, таких як готелі, ресторани, турагенції, екскурсійні бюро тощо.

У процесі дослідження були виявлені **питання**, що потребують подальшого вивчення, а саме: ступінь узгодженості підготовки фахівців туристичної галузі з державними та міжнародними стандартами; вивчення іноземних моделей підготовки фахівців у сфері туризму; пошук нових форм та методів підготовки кадрів для туристичної галузі.

Список використаних джерел

1. Трусова Т.С. Особливості професійної підготовки фахівців з туризму в Україні. Матеріали конференції «Проблеми та технології підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації в умовах інноваційного розвитку суспільства (ПНК-2013)» / Т.С. Трусова [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/trusova.htm
2. Гринько С.А. Ринок підготовки туристських кадрів: реалії та перспективи розвитку. Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2006. – № 10. – С. 243–246 / С.А. Гринько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infotour.in.ua/grinko.htm>
3. Черній Г.В. Досвід підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери в Україні та світі: зб. наук. праць / Г.В. Черній. – Київ: Тонар, 2009. – 356 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infotour.in.ua/chernij.htm>

4. Волкова Н.П. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах: монографія / Н.П. Волкова, О.Б. Тарнопольський; за заг. та наук. ред. О.Б. Тарнопольського. – Дніпропетровськ: Університет імені Альфреда Нобеля, 2013. – 228 с.

5. Pavlenko O.O. The developmental professionally focused educational environment as a strategic component of training managers of organizations / O.O. Pavlenko, N.S. Timchenko-Mikhailidi, O.O. Triakina, V.B. Pugach // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля, Серія «Педагогіка та психологія», 2015. – № 2(10). – С. 177–181.

6. Павленко О.О. Концептуальні основи розробки й упровадження міжнародних стандартів, механізмів та інструментів (на прикладі Професійних стандартів Всесвітньої митної організації) / О.О. Павленко // Право та державне управління: зб. наук. праць. – Запоріжжя. – 2012. – № 1 (6) – С. 109–114.

7. Osvita.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua>

8. Osvita.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.com.ua/universities/?directions=370#52>

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 256 «Про перелік галузей і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».

10. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013/344.

11. Постанова Міністерства науки та освіти, молоді та спорту України № 1/9-456 від 9 червня 2011 року «Про впровадження програмного комплексу «Оверія-Туризм».

References

1. Trusova, T.S. (2013). Osoblyvosti profesijnoi pidhotovky fakhivtsiv z turyzmu v Ukraini [Features of professional training in tourism in Ukraine]. Materialy konferentsii «Problemy ta tekhnologii pidhotovky naukovykh kadriv vyschoi kvalifikatsii v umovakh innovatsijnoho rozvytku suspil'stva (PNK-2013)» [Proc. conference 'Problems and technologies of highly qualified scientific personnel in terms of innovative development of society (PNA 2013)']. Access mode: http://tourlib.net/statti_ukr/trusova.htm. (In Ukrainian).

2. Hryn'ko, S.A. (2006). Rynok pidhotovky turystykykh kadriv: realii ta perspektyvy rozvytku [Market tourism personnel training: reality and prospects]. Slobozhans'kyj naukovosporyvnyj visnyk [Slobozhansky scientific and sports messenger]. No 10, p.243-246. Access mode: <http://infotour.in.ua/grinko.htm>. (In Ukrainian).

3. Chernij, H.V. (2009). Dosvid pidhotovky majbutnikh fakhivtsiv turystychnoi sfery v Ukraini ta sviti [Experience in preparing future professionals of tourism sphere in Ukraine and abroad]. Kyiv, Tonar, 356 p. Access mode: <http://infotour.in.ua/chernij.htm>. (In Ukrainian).

4. Volkova, N.P., Tarnopolsky, O.B. (2013). Modeliuvannia profesijnoi diial'nosti u vykladanni navchal'nykh dystsyplin u vyshakh [Modelling of the teaching of subjects in universities]. Dnipropetrovsk Alfred Nobel university, 228 p. (In Ukrainian).

5. Pavlenko, O.O., Timchenko-Mikhailidi, N.S., Triakina, O.O., Pugach, V.B. (2015). The developmental professionally focused educational environment as a strategic component of training managers of organizations. Journal of Alfred Nobel University, Series 'Pedagogy and Psychology'.

6. Pavlenko, O.O. (2012). Kontseptual'ni osnovy rozrobky j uprovadzhennia mizhnarodnykh standartiv, mekhanizmiv ta instrumentiv (na prykladi Profesijnykh standartiv Vsesvitn'oi mytnoi orhanizatsii) [Conceptual framework development and implementation of international standards, mechanisms and tools (for example, professional standards of the World Customs Organization)]. Pravo ta derzhavne upravlinnia [Law and Govern]. Zaporizhzhia, No 1(6), p.109-114. (In Ukrainian).

7. Osvita.ua. Access mode: <http://osvita.ua>. (In Ukrainian).

8. Osvita.com.ua. Access mode: <http://www.osvita.com.ua/universities/?directions=370#52>(In Ukrainian).

9. The Cabinet of Ministers of Ukraine on April 29, 2015. №256 'On the list of industries and specialties, which trains candidates of higher education'. (In Ukrainian).

10. Order of the President of Ukraine, 'On the National Strategy for Development of Education in Ukraine for the period till 2021', dated 25.6.2013 / 344. (In Ukrainian).

11. Decision of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine № 1 / 9-456 of 9 June 2011 'On introduction of the complex', Overiya-Tourism. (In Ukrainian).

В статье рассматривается отечественный рынок образовательных услуг по подготовке специалистов для туристической отрасли. Представлены результаты мониторинга учебных заведений Украины, которые проводят подготовку специалистов по специальностям для туристической отрасли. Внимание акцентируется на анализе направлений подготовки, специальностей и отдельных специализаций, учебных программ и дисциплин; предлагаемых украинскими вузами будущим специалистам в сфере туризма. Обобщаются должности и предприятия, на которые могут трудоустроиваться выпускники разных образовательно-квалификационных уровней.

Ключевые слова: туристическая отрасль, подготовка специалистов, специальности, учебные программы, дисциплины.

This article discusses the domestic market of educational services for training tourism industry specialists. The results of monitoring higher schools in Ukraine that train specialists in the field of the tourism industry are given. Attention is focused on the analysis of the areas of training, specialties, and specific specializations, educational programs and disciplines which Ukrainian universities offer to future specialists in tourism. The positions and enterprises where graduates of different educational levels can be employed are summarized.

Key words: tourist industry, training, specialties, curriculum, discipline.

Одержано 5.02.2016.